

GERD HAGMAN:

Jag lever på övertid

Gerd Hagman välkänd för sin skådespelarkarriär – här framför ett porträtt av henne själv som Fröken Julie 1965. Konstnär Elena Michéew.

Gerd Hagman, Du har storligen imponerat på mig, tänker jag när jag åker hem från ett möte med denna spåda lilla kvinna med sitt stora hjärta och ett rikt tanke- och känsloliv.

Gerd har varit medlem i RTVD nästan från dess start och nu anser hon att det är hennes tur att lämna detta jordelivet. Hon är 89 år och vet när hon har fått nog. Hon har länge tänkt på denna fråga och har aldrig ändrat ståndpunkt. Hon vill i största möjliga mån bestämma själv. Det är dags att avsluta, säger hon bestämt.

Gerd Hagman föddes 1919 och är väl känd i Sverige för sin fina skådespelarkarriär. Hon genomgick Dramatens elevskola 1938–1941, varefter hon spelade ett flertal roller vid dels Dramaten i Stockholm, dels vid ett stort antal scener ute i landet – ävensom inom TV-teatern. Hon har även varit med i ett antal filmer, fått ta emot flera priser och stipendium samt år 2004 erhållit medaljen Litteris et artibus av Konungen. Under 16 år var hon dessutom samtidigt med skådespelandet nämndeman i först Stockholms tingsrätt och sedan i Svea Hovrätt.

Bertil Hagman var hennes tvillingbror – han ägnade sitt liv åt Operan, som kulturskribent. På äldre dar flyttade de ihop i ett äldreboende i Sköndal strax utanför Stockholm. Även han var mångårig medlem i RTVD och då han svårt sjuk kom in på sjukhus tidigare i år visade Gerd upp hans Livstestamente för läkaren och han fick somna in fridfullt. Det hade kanske funnits en eller annan behandling som hade kunnat förlänga hans liv med ytterligare några sjuka och besvärliga veckor, kanske månader, men de båda syskonen har alltid vetat hur de ville ha sitt livs avslut. Att avstå från behandling på sjukhus är också helt tillåtet enligt svensk lag.

Gerd sörjer sin bror, men hon är

ändå tacksam över att han fick dö värdigt. Men nu är det hennes egen tur, anser hon. Hon vill inte fylla år en gång till. Nästa gång skall hon fylla 90.

Hon lider egentligen inte av någon speciell sjukdom, men hon känner sig trött på allt och all entusiasm och nyfikenhet är borta. Hon är nöjd med allt som varit, ångrar ingenting och önskar inget mer. Hon vill snart få dö – men inser ju att hon de facto inte är »döende« eller »dödssjuk«... Att RTVD inte har löst problemet med att även friska människor skulle kunna få hjälp att dö har gjort henne mycket besviken. Samtidigt vet hon förstås att denna möjlighet inte finns i något enda land i världen, således heller inte i de länder där man tillåter dödshjälp till svårt sjuka, lidande människor i någon form.

Mången motståndare till dödshjälp skulle här rusa fram och påstå att Gerd bara lider av en depression. Ingen vetlig människa kan väl vilja dö! Motståndarna säger att en person som Gerd i stället behöver lite stimulans och lite luftombyte och att få bli bjuden på något trevligt kalas. Sådant prat är enbart förolämpande för en person med Gerds intelligens och inre styrka. Det finns inte tillstymmelse till depression hos Gerd. Hon har i decennier vetat att hon vill kontrollera sin egen död när hon så själv väljer.

För den skull har hon varit med i

RTVD sedan 1974 och är naturligtvis besviken över att föreningen inte lyckats uppnå något resultat. Hon är avundsjuk på djuren som via sina hussar och mattar får den värdiga död hon själv skulle önska... Våren 2007 stod det mycket i tidningarna om hennes nära vän Ellen Bergman, regissör och koreograf och en

gång gift med Ingmar Bergman, som 87 år gammal och värkbruten och färdig med livet slutade äta och dricka – och kunde på så sätt få dö. »Men – är det en värdig – alltså värdig – död?« – frågar Gerd.

Gerd hade s.k. bonusbarn från två äktenskap, detta gav underbara och ljusa minnen. Hon gjorde för länge sedan upp med sin barndomstro och kom fram till att hon har sin alldeles egna och tillförlitliga tro. Den älskade katten Matisse, 15 år, började nyligen plötsligt visa tecken på en typisk ålderssjukdom hos katter – han var döende. Gerd tog honom till veterinären och följde honom de sista timmarna. Gerd säger med gråten i halsen att ja, han fick en spruta och han gjorde inget motstånd, det var som om han visste att det var dags. Det gick mycket lugnt och fridfullt till när han somnade in i hennes armar. Det var fint men mycket, mycket sorgligt. Nu har hon tänkt på allt. Hon är helt enkelt klar med allt, särskilt sedan brodern Bertil dog. Han var den sista länken. Askan efter henne själv skall strös för vinden i en minneslund.

Jag tror mig inte ha mött någon som är så beredd och så accepterande gentemot döden som Gerd Hagman.

Berit Hasselmark

Kallelse till årsmöte i riksföreningen

RTVD/Rätten Till en Värdig Död

**Lördagen den 4 april 2009 kl 13.30
i Adolf Fredriks församlingssal,
Kammakargatan 30, Stockholm.**

(Samma lokal som förra året)

Vi planerar att inleda med en samtalspanel av kända personer, som skall diskutera eutanasi ur olika aspekter – inte minst mot bakgrund av den pågående massmediadebatten. Deltagarlistan är ännu inte klar. – Tag gärna med Dig en vän, som kanske inte är medlem, men som visat intresse för våra frågor!

Sedan kaffe – och därefter – kl 15.30 följer mötesförhandlingarna.

Motioner till årsmötet skall i undertecknat skick vara inkomna per post till ordföranden Gunnar Hagberg senast den 14 mars. Skicka dem också om möjligt per e-post (Gunnar Hagberg, Skördevägen 11, 352 53 Växjö
E-post: hagberg.malmlof@telia.com)

Mötesförhandlingarna kommer att finnas tillgängliga på hemsidan www.rtv.dnu och vid årsmötet. Den som önskar få handlingarna per post skall före den 10 mars anmäla detta till RTVD, Postbox 879, 101 37 Stockholm.

Skriv upp den 4/4 i Din almanacka 2009 redan nu!

Varmt välkommen!

I det här numret har vi ägnat våra tankar och de flesta av inlagen åt de som vill kunna få avsluta livet, få dö i förtid, eftersom de vet att de »levt färdigt«. Men de har inte en dödlig sjukdom. Vi förstår att även dom finns!

En nyhet från omvärlden är att Washington i november blev den andra staten att tillsammans med Oregon i USA tillåta laglig dödshjälp. Ordföranden för deras kamporganisation sade: »Detta är en vändpunkt mot mänsklig frihet. Ingen dödssjuk medborgare skall här längre behöva skjuta sig eller använda liknande barbariska metoder och vi hoppas på detsamma en dag också för våra övriga 48 stater.«

Ni har nog alla kunnat notera att debatten om dödshjälp har ökat markant i Sverige på sistone. Anledningarna härtill skriver Gunnar Hagberg om på sista sidan under »Ordföranden har ordet.«

Ett flertal intressanta artiklar om dödshjälp har kunnat läsas i våra dagstidningar och både radio och TV har haft inslag. Jag själv lyckades komma med en morgon i november i radions P1 i *Ring P1* och fick vara med i ca 9 1/2 minuter, vilket väl kan anses vara rätt så bra. Visserligen inte ensam – jag hade en upprörd dam att argumentera mot, men det gick bra ändå. Jag nämner detta ty jag är inte den sortens människa som älskar att prata inför publik, dessutom i direktsändning. Men jag

klarade det! Och då kan ni det också!

Så alla kan tänka efter om ni kan göra en insats för det som RTVD står för och det vi alla kämpar för! Försök komma med i något lokalt radio- eller TV-program! Skriv en insändare till en lokal tidning. Insändare skall vara korta och konkreta – man gillar sällan långa utlägg. Efter en artikel om döden i en dagstidning, skriv snabbt en kort kommentar! Detta välkomnas på många håll. Jag vet att en del av er blir irriterade att jag nämner sådant (t.ex. det sistnämnda) som kräver dator. Alla har inte dator. Nej, men det behövs alla sorters inlägg – via telefon, via vanlig post, via datorn, osv. Ring P1 – som jag gjorde! Ring igen! Huvudsaken är att vi håller debatten vid liv. Den får inte ännu en gång dö ut, som den gjort så många gånger.

En medlem föreslog nyligen en namninsamling via internet – något jag själv varit inne på. En annan idé har jag fått från Frankrike där man förra året uppmanade medlemmarna att skicka in ett redan färdigförfattat mail – ett utrop om att tillåta dödshjälp – till sin riksdagsman. Men allt sådant här kräver en viss arbetsinsats och vi är inte många nog i styrelsen. Ingen ersättning kan man heller erhålla... Finns det intresse bland våra medlemmar ute i landet att ändå hjälpa till i något sådant här sammanhang?

Och medan jag skriver denna text – och medan ni läser detta – så ligger det tusentals svårt sjuka människor på sjukhemmen och i egna hemmen runt om i vårt land och önskar att de kunde få en värdig, fridsam, planerad död – i stället för den osäkerhet (med säker utgång...) de nu befinner sig i.

Skriv gärna till mig, eller ring om det som rör oss! berithass@comhem.se eller Sveavägen 112, 3 tr, 113 50 Stockholm, tel 08-612 24 71.

Berit Hasselmark

Rapport från den 17:e Världskongressen för Right-to-Die Societies år 2008

Vi var 95 deltagare från 23 länder på den 17:e världskongressen för ett värdigt livsslut två dagar i oktober 2008 i Paris. Från RTVD i Sverige kom tre styrelsemedlemmar. Den franska föreningen ADMD (med imponerande 46 000 medlemmar) stod denna gången värd för mötet.

Den franske ordföranden Jean-Luc Romero inledde med ett brandtal. Han har tagit upp de tre stridsropen från franska revolutionen 1789: »Égalité – Fraternité – Liberté« dvs. »Jämlikhet – Broderskap – Frihet« och applicerar dem i den franska kampen för rätten att dö värdigt.

Ytterst gripande var anföranden från några franska män och kvinnor som inte fått den hjälp de borde ha haft rätt till inför döden. Ett vittnesbörd lades fram av modern till en ung man, 24 år, som led av en dödlig sjukdom (en degenerativ process i mitokondrierna). Han visste allt om sin sjukdom och dess hopplösa prognos och bad sin läkare redan för 2 år sedan om dödshjälp. Men han fick nej, detta skulle vara »olagligt«. Han bad sin mor om hjälp, hon förstod honom, hon ville hjälpa, men hon klarade det inte. Han skrev ett flertal gånger till president Sarkozy men fick avslag. I augusti tog sonen sitt liv – ensam en natt. Det framgick inte hur... Modern grät när hon berättade, hon hade velat vara där och hålla hans hand. Men hon förstod att han inte ville kompromettera sin mor, som då hade kunnat bli dömd till fängelse för mord. Modern var upprörd när hon berättade om hur de franska partierna kallt debatterar detta med svårt sjuka människor utan att riktigt förstå vad det egentligen handlar om. Hon kan inte förstå hur man till varje pris måste förlänga döende människors liv, särskilt när de befinner sig i den palliativa vården.

Denna rigida inställning i Frankrike möttes strax därefter av – nästan – dess raka motsats, när en colombiansk läkare intog podiet och frankt berättade hur han hjälpt ett otal svårt sjuka människor att dö när de – som han uttryckte det – »gått in i ett ovärdigt skede i

fortsättning s. 6

Om det mest förbjudna, de gamlas och tröttnas självvalda död

Av Carl-Johan Kleberg, sammankallande i valberedningen, RTVD

Solnedgång över Döda Havet, Jordanien 2008. Foto B. Hasselmark

RTVD har tagit på sig uppgiften att få till stånd en lag om läkarhjälp för att avsluta livet för den som är ohjälpligt sjuk. Men många av oss medlemmar har ett vidare behov, nämligen att få hjälp med att avsluta livet när man känner sig färdig med det. Den gripande intervju med en våra äldsta medlemmar. Gerd Hagman, som inleder denna bulletin är ett exempel. Jag vill ge ett bredare perspektiv på Gerds situation.

Först vill jag lyfta fram en bok **Om det mest förbjudna, de gamlas och tröttnas självvalda död**. *Den sista lektionen* av Noëlle Châtelet som berört mig djupt.

»Det blir alltså den 17 oktober.« Det var med dessa sex enkla ord som Noëlle Châtelet fick beskedet från sin 92-åriga mor att hon skulle ta livet av sig. »Denna lilla mening var som en bila. Giljotinens bila. Sex ord av ett stål som tålmodigt slipats i årtal. Du uttalade dem lugnt och stillsamt. För att de skulle göra så lite ont som möjligt, för att de skulle verka lika naturliga som när man meddelar datum för en avresa.«

I boken får vi bakgrunden. Det handlar om en livslång, kärleksfull relation mellan mor och dotter. Som barnmorska har modern stått i livets

tjänst. Hon har själv flera barn och stor familj. Dottern för en smärtsam kamp för att kunna förlika sig med moderns beslut. Men det är aldrig tal om att ifrågasätta beslutet. Respekten är total och ömsesidig. Modern gör inget för att dämpa hennes upprorsförsök och vredesutbrott. Tre månader gick innan beslutet verkställdes, månader fyllda av kontakter med anhöriga och vänner.

Moderns motiv är mycket klara. Hon önskar en värdig död. Hon såg gränsen mellan värdighet och ovärdighet. Hon är säker på att stunden är inne. Det är bara hon som kan veta. Hon har levt som en fri kvinna, där självständigheten varit en livsprincip. Det är ingen sjukdom som ligger bakom beslutet. Hon kände sig bara alldeles utsliten, orkeslös och hade nått den yttersta punkt från vilken det inte finns någon återvändo.

I en artikel som skall komma i Humanisten 2008:5–6 jämför jag Noëlle Châtelets skildring av mammans död med bilden av huvudpersonen i Carl-Henning Wijkmarks bok *Stundande natt*. Han befinner sig på ett sjukhus i slutfasen av livet. Han avstår från varje möjlighet att få hjälp att sluta fast de sjuka omkring honom dör undan.

Châtelets och Wijkmarks huvudpersoner representerar två sätt att se på livets avslutning. Själv känner jag den stora sympatin för den 92-åriga moderns val.

Samma inställning som hos Noëlle Châtelets mamma finns hos kvinnan i den fina australiska filmen vi såg i TV för några år sedan. Vid 79 års ålder tyckte hon att hon levt ett bra liv men kände sig helt färdig med det. Hon konstaterade detta samlat och i största lugn. Vi fick se ett samtal med hennes läkare som kontrollerade medicinen och tekniken att ta den. Han stödde helt hennes beslut. Sedan tog hon tabletterna i sitt hem och såg till att ingen kom och störde.

Från litteraturens och mediernas värld går jag till egna erfarenheter bland släkt och vänner. Jag finner flera exempel på trötta gamla som valt den enda tillåtna vägen, nämligen att sluta äta och dricka. Det har läkarna inte rätt att stoppa men det är en process som tar tid och kräver omvårdnad. Andra som av olika skäl befunnit sig i hopplösa situationer har valt tabletter i former jag inte närmare känner till.

Av oss som stöder RTVD är det många med smärtsamma minnen i den

närmaste familjekretsen som bidrar till vårt engagemang. I min egen bakgrund finns minnet av min under fem långa år sakta borttynande parkinsonsjuka mor. På en långvårdsklinik blev hon till slut inte mer än en docka som måste hantaras och matas, med ett tynande medvetande och ibland ett återvändande till barndomsstadiet. Önskningar om att få dö kunde givetvis aldrig tillmötesgå. Aldrig visade hon någon oro för döden. På kliniken var hon omgiven av liknande skugglika varelser. Efter varje besök där tänkte jag: Detta vill jag inte själv vara med om!

Det finns numera böcker och handledningar om tekniken att sluta. Den är ingen hemlighet längre. I RTVD-bulletinen för några år sedan berättade Levi Fragell om näthandeln med läkemedel. Här finns en oroande utveckling när medel blir tillgängliga utan spärrar. Det viktiga med Noëlle Châtelets mor och kvinnan i den australiska filmen är att det handlar om beslut i samverkan med de närmaste och läkare. Internethandeln innebär kanske en dålig nödlösning så länge som en läkare hos oss riskerar sin legitimation om han skrivit ut recept i den situation vi talar om.

Vi rör oss på ett tabubelagt område som suicidalforskare mig veterligt inte verkar vilja röra vid. När de uttalar sig i medierna inriktar de sig på självmord som borde kunnat hindras. Självkärligt är det oerhört viktigt. Men de bör också kunna tala om de fall som måste anses som legitima.

Vad gör då RTVD för mig och många med samma erfarenheter och bakgrund? Den efterfrågade lagen kommer sannolikt först när de flesta av oss är borta. Dessutom blir den säkert så restriktiv

att den bara handlar om mycket svårt sjuka, som möjligen ofta redan nu kan hjälpas med en utvidgad terminal sedering. Detta har ingenting att göra med huvudmotivet för mig, att om så behövs kunna besluta om min egen avfärd från detta livet.

Det kan finnas en invändning att våra stadgar hindrar oss att diskutera den självvalda döden. Känner sig styrelsen osäker om sitt mandat anser jag att den bör föreslå nästa årsmöte en stadgeändring, som innebär att man lägger till en punkt bland uppgifterna: »att främja en diskussion om övriga aspekter av frågan om en värdig död.« Med detta nummer av bulletinen ges en bakgrund till kravet och en diskussion öppnas.

Att det finns stort intresse för våra frågor i medierna är väl känt. Men den debatten blir ofta förenklad och jag saknar den grundläggande breda analysen och framför allt svaren på mina frågor. Som jag velat visa så sker mycket men bara i det fördolda. I den här debatten måste vi också få bort det hemska ordet självmord. Tyskarna har ett bättre alternativ, Selbstot, men det går tyvärr inte att översätta direkt.

Visst är döden vårt sista tabu. Men de gamlas och tröttnas självvalda död är det mest förbjudna, det allra största tabut. Det är tid att göra något åt det!

BOKTIPS

Noëlle Châtelet,
Den sista lektionen, Berättelse,
Elisabeth Grate bokförlag, 2005

Carl-Henning Wijkmark,
Stundande natten, Roman,
Norstedts, 2007

Om de som »levt färdigt«...

Visst hör vi frågan som nu ställs bland folk: Hur kan man över huvud taget, och inom RTVD i synnerhet, ens tänka på att hjälpa gamla, livströtta – men friska (!) människor att få tillgång till en självvald värdig död?

De senaste decennierna har man bara talat om hur livslängden ökar i olika jämförbara länder. Det landet där man lever längst – Sverige låg oftast bland de högsta – har »vunnit årets tävling« och kan känna stolthet. Det visar på en förstklassig sjukvård, skickliga läkare, allmänt god hygien, hög levnadsstandard, mm. Förr var det ganska märkvärdigt med en hundra-åring. Nu finns det många av dem. Det är väl bra! – Eller...?

Att mäta antal år är enkelt. Men hur mäter man om åren var värdefulla för just den individen? Är kvantitet alltid bättre än kvalitet i just detta hänseende? Ja – det verkar nästan som om alla beslutsfattare är överens om det.

Beslutsfattarna – det är dom som beslutar över den enskilda människan, att hon inte kan bestämma själv beträffande sin egen död. I samma ögonblick som en person tänker tanken – »Jag vill dö nu snart«, så är hon omyndighetsförklarad av samhället. Ingen tror på henne. Ingen tycker att hon är klok.

Ändå – om man skall vara ärlig – så är ju den person som inte ens är sjuk, men är gammal nog för att veta att hon snart kommer att gå in i en kanske lång och mycket plågsam och långsamt degraderande period, en själens ensamhet – som slutar med döden – den personen är ju klokare än de flesta av oss! Hon ser klart.

Hon ser inte genom dimmor av

fortsättning s. 7

Paneldebatten i Malmö om livstestamente

Trots att det var en underbar höstdag med öppet läge i affärerna, skollov, travtävlingar och gratis teaterföreställningar i stan så var vi 83 stycken som fritt vädrade våra åsikter om livstestamente och eutanasi. Den äldste var 90 år gammal och kom från Karlskrona och hade sitt barnbarn i 20-årsåldern med sig.

Vår ordförande Med. dr Gunnar Hagberg hälsade alla välkomna och gav en presentation av föreningen. F.d. hovrättspresidenten Bo Broomé redogjorde därefter stringent och initierat för

ett utredningsförslag gällande livstestamente. Förslaget lämnades redan 2004 till dåvarande justitieministern.

»När staten gör övertramp« var rubriken för nästa inlägg som på ett trevligt sätt framfördes av Carl-Johan Sonesson, ledamot i regionstyrelsen i Skåne. I panelen satt också representanter för svenska- och katolska kyrkan.

Inbjudan hade satts upp på olika platser i Malmö, Lund, Eslöv, Helsingborg, Skanör, Falsterbo med flera orter. Brev och mail hade skickats till

politiker, föreningsmedlemmar av olika slag och vänner och bekanta. Tidningarnas telegrambyrå och de skånska tidningarna hade fått en speciell inbjudan med E-post men tyvärr var de inte representerade.

Trots att fler inte kom till debatten så tror jag att många i Skåne fått upp ögonen för att RTVD finns och att det finns möjlighet att skriva ett livstestamente.

Gertrud Johnsson

fortsättning från s. 3

Rapport från den 17:e Världskongressen för Right-to-Die Societies år 2008

slutet av sin levnad«. Han såg denna övergång hos den sjuke som kulmen i dödsprocessen, det var något som då inträdde före dödsögonblicket och i stället för själva döden. Här kunde läkaren inträda och »hjälpa« den sjuke. Han menade att det är en etisk plikt för läkaren att hjälpa patienten samt att »...livet är en rättighet, inte en skyldighet.« Han förklarade att eutanasi förekom generellt i hans land utan någon lag som reglerade detta och ingen läkare hade heller blivit anmäld för eutanasi. – Min personliga reflexion här är att läkare i ett land av detta slag är föga övervakade av samhället och har därför stor möjlighet att göra som de själva anser bäst för patienten.

Sagt i debatten

av de som är för dödshjälp:

- »Politikerna är fega. Politikerna saknar mod.«
- »Folk över 85 år begår fler självmord än det som är medeltal för samtliga självmord.«
- »Eutanasi görs ständigt – men det görs i smyg.«
- »Eutanasi är en del i en god palliativ vård.«

Sagt i debatten

av de som är emot dödshjälp:

- »Smärtan är vår frälsning, vi föder i smärta och vi skall dö i smärta.«
- »Eutanasi-turism» har blivit ett begrepp... «
- »Jo-debatten om eutanasi bör naturligtvis ändå alltid fortgå....«

Sagt i debatten om dödshjälp:

- »Skall läkaren behandla sjukdomen, eller skall han behandla patienten...?«

- »En lag om eutanasi kan man ha bara i länder där det finns ett väl fungerande hälsosystem. Det är en förutsättning för att det inte skall bli några 'slippery slopes'«.
- »Den medicinska utvecklingen sätter sig över lagen.«
- »Läkaren intar ofta en paternalistisk inställning gentemot patienten.«
- »Läkaren menar att patienten förstår inte sin situation.«
- »There is no such thing as an objective medical opinion.«
- »Det handlar om kontroll – de som brukar vilja ha kontroll över sina liv vill även ha kontroll över sin död.«

Luxemburg får troligen från och med år 2009 sin lag om tillgång och tillstånd till eutanasi. Man menade att en anledning till att lagen röstades igenom var för att ledamöterna i parlamentet blev tillradda av ledningen att var och en nu skulle »rösta med hjärtat« och inte med vad partiledarna uttalade. Jag ansåg detta mycket intressant och hoppas att den dag vi äntligen får upp denna fråga i Sveriges riksdag också våra riksdagsmän »röstar med hjärtat«...

Inom Hollands förening NVVE har man numera vidgat begreppet och önskar finna en lösning på att hjälpa dem som lider av demenssjukdom eller de som helt enkelt är gamla och livströtta, de som är »suffering of life«. Man önskar bredda sin syn på en större valfrihet i samband med livets avslut. – En holländsk advokat frågade – »Vilka är egentligen målen för läkekonsten numera? Hur oändligt skall livet kunna bli?« – J Kohnstamm, f.d. minister i det holländska parlamentet och f.d. president i WFRTDS, berättade om forskning från sitt land som visade att s.k. »slippery slope« inte uppstod i och med införandet av dödshjälp. Likartade resultat finns från forskning i Belgien, i Australien och från Oregon (USA).

En kvinna, Lesley Martin, som startat en förening för dödshjälp i Nya Zeeland gjorde ett starkt intryck. Man har där nu inrättat vad man kallar »Dignity Havens« (ungef. »tillflyktsorter i värdighet«) – där de döende skall kunna vistas sin sista tid.

En australisk läkare, Rodney Syme berättade ur sitt liv och arbete. Hans bok »A good death« har nyligen utkommit. Han resonerar tämligen öppet om hur han hjälpt många av sina patienter att få en värdig död. Han vet att han riskerar anmälningar när han berättar – men hittills har han helt enkelt kunnat utmana lagen och klarat sig. Han blev anmäld för ett fall av »terminal sedering«, utredningen tog fyra år! Det hela kallades för »död genom narkos«. Han blev frikänd. Han menar att patienten behöver egen kontroll och att det ligger ett stort palliativt värde i att patienten har just denna kontroll.

En läkare från Belgien berättade om lagen där. Endast läkare får utföra eutanasi. Det poängteras dock att patienten inte har rättighet att få hjälp att dö, patienten har endast rättighet att *be* om hjälp att få dö. Sedan bestämmer läkaren.... Och läkaren kan naturligtvis säga nej. Därför undrar man vem som bestämmer hur svårt lidandet hos patienten upplevs – läkaren eller patienten? Medkänsla/medlidande är inte läkarens uppgift, läkarens uppgift är själva sjukdomen och sjukdomssymptomen. Uppfattningen om situationen hos läkaren och uppfattningen hos patienten stämmer ofta inte överens. Ett livstestamente duger heller inte, patienten måste kunna *be* om hjälpen. Endast i ett sammanhang kan ett livstestamente i Belgien anses giltigt, det är i samband med t.ex. en bilolycka, där den förolyckade inkommer medvetlös till sjukhuset.

Dag 2 hade ett mer skiftande innehåll. Vi fick lyssna till ett antal mindre

Riksföreningen Rätten Till en Värdig Död (RTVD)

Styrelse:

Gunnar Hagberg, ordf., tel 0470-818 21
Johnny Andersson, tel 018-32 04 95
Gunilla Nilsson, tel 0470-466 23
Claes-Göran Westrin, tel 018-12 93 35
Gertrud Johnsson, tel 040-632 06 26
Berit Hasselmark, tel 08-612 24 71
Bengt Ljungkvist, tel 08-755 31 96
Lennart Bergström, tel 08-84 74 03

Suppleanter:

Georg Klein
Leif Leonardson
Förtroendevald revisor
Gunnar Silwersvärd
Valberedningens ordförande
Carl-Johan Kleberg, tel 08-668 73 86

Adress till RTVD

Postbox 879, 101 37 Stockholm
tel 076-808 59 72
www.rtvdu

Medlemsavgift 150 kr/pers/år (from 2009)
För medlemskap: Ring 0650-996 30 eller
e-posta medlem@rtvdu
och be om skt inbetalningskort.
För gåvor: plusgiro nr 566 82-8

föreningar från ett flertal länder där medlemmarna givit upp möjligheterna att få politikerna att stifta nya lagar eller att få läkarna att hjälpa den enskilda, dödssjuka människans att dö. Man forskar i stället fram olika sätt att åstadkomma en säker död som är tillräckligt enkel, möjlig, smärtfri och billig för att kunna utföras av en vanlig människa. på egen hand i det egna hemmet. Exempel på sådana grupper är bl.a. »Friends at the end«, Skottland, eller »Final Exit«, USA. I den sistnämnda kan man genom en medarbetare, »Exit Guide«, hjälpa en person (s.k. »assisted suicide«), givetvis efter att noga ha tagit reda på att det handlar om en genuin önskan från den som har all anledning att önska sig en värdig död. Medlemmarna betalar \$50 per år i medlemsavgift – i övrigt tjänar man inga pengar på verksamheten. Endast ett fall har blivit anmält av de 180 man hittills tagit sig an, men det gick ej till åtal. På en fråga svarade man att de även har medlemmar som bor i Europa och att de skulle kunna tänka sig att komma till ett europeiskt land och hjälpa en person där att dö.

Claes-Göran Westrin (t.v.) och Gunnar Hagberg på Pariskongressen

Den död man kan hjälpa till med innebär naturligtvis inte hängning, användning av skjutvapen, att hoppa framför ett tåg, osv. Det handlar numera i stället om död via heliumgas och andra gaser, om att sluta äta och dricka, vissa läkemedel, plastpåse kombinerat med starka sömnmedel mm.

Sammandrag: Man kan se en utveckling hos de som arbetar för dödshjälp i världen – de har kommit till en vägkorsning och har gått över till två skilda vägar. På den ena vägen fortsätter man som förut att söka åstadkomma en lag

som tillåter eutanasi. På den andra menar medlemmarna att detta tar för lång tid, de vill inte vänta längre. De vill ge hjälp nu – till de som behöver den nu. Därför har dessa mindre grupper startats, som hjälper människor t.ex. direkt i hemmet. Missbruk blir en oundviklig följd av förbud och sådana berättades det om. Det finns t.ex. några personer i USA, som arbetar självständigt, som kan beställas via nätet och som kommer resande och hjälper en person att dö – ett pris som nämndes var \$7000 per fall. Än så länge har ingen anhållits.

I vissa länder, kanske de flesta, är det absolut lagstridigt att hjälpa någon att dö eller att ens känna till det, medan det i andra länder – däribland Sverige, inte är åtalbart – naturligtvis beroende på om det kan visas att den dödes önskan var att begå självmord.

Slutligen blev det val av nya styrelsemedlemmar till Världsförbundet. Juan Mendoza, läkare från Colombia, valdes till *President* och Ted Goodwin, från USA, blev vald till *Vice President*. Den avgående ordföranden Jacqueline Herremans (Belgien) avtackades.

Berit Hasselmark

fortsättning från s. 5

Om de som »levt färdigt«...

värktabletter, sömnmedel, depressionshämmande piller, demenssymptom, nakenskammen när den stinkande blöjan tas av och en ny sätts på.... Hon ser fortfarande klart. Hon vill inte ha dom åren. Bahhhh... – alla pratar bara om sin *integritet* nu för tiden. Var är hennes integritet om hon hamnar där, i äldreården? Nej, nu räcker det! Nu har hon levt färdigt!

Men hur avslutar man sitt liv? I tid... Självmord är tillåtet i Sverige. Men det finns bara motbudande sätt. Det är nog omgivningens mening att alla dessa utvägar skall vara avskräckande... Hur gör man det på ett värdigt och ett lugnt och fridfullt sätt? Både för sin egen skull – och för de efterlevandes skull.... Ja – jag förstår de äldres grubbel....

Ponera att hjälp från samhället fanns att få avsluta sitt liv på egen begäran – en märklig tanke för många. Då skulle en ny slags beslutsvånda finnas hos gamla människor. Men en trygghet skulle samtidigt infinna sig. Jag ser denna beslutsvånda som lika omfattande som en kvinnas problem när hon skall bestämman om hon skall låta göra en abort

eller inte. Hon vet att hon får aborten om hon begär den – det är trygghet. Men hon vill inte släcka ett liv – det är vandan. Ändå görs det 35 000 aborter helt lagligt i Sverige. Till och med utländska kvinnor kan få detta utfört i vårt land. Så självklart tänker vi när det gäller ett foster som inte är önskat.

Så självklart kan man också tänka – beträffande sitt eget liv – när man har uppnått en viss ålder. Nej – inte alla tänker så – och då skall de heller inte behöva tänka så. Självklart inte!

Under senare år har jag hört och läst rapporter från bl.a. Schweiz och från Holland om hur man där vill gå vidare för att komma fram till någon slags lösning för bl a dessa gamla och levnadströtta människor. De sägs lida av existentiell smärta (*existential suffering*, även *suffering of life*), de är inte sjuka men de är »färdiga med livet« (*completed life*).

Det finns alltså länder där det sitter arbetsgrupper och tänker runt dessa problem. Men det är bara i länder där levnadsstandarden är hög och där man lever länge med relativt god hälsa. Sverige hör konstigt nog inte dit.

Berit Hasselmark

I Tyskland genomför man nu en affischkampanj för att få folk att ta ställning till ett s.k. "patientförordnande" (livstestamente)

Kvinnan säger: Det sista ordet är mitt.

Mannen säger: Jag har ordnat med min hädanfärd.

Ordföranden har ordet

Kära vänner!

Statens medicinsk-etiska råd

Den sista tiden har känts mycket upplyftande på grund av de intensiva debatter och diskussioner som nu sker i radio, TV och tidningar om dödshjälp. Som den optimist jag alltid varit, tror att jag att viktiga förändringar i lagstiftning och råd från Socialstyrelsen snart kan komma. Det som startade det hela var folkpartisten Eva Flyborgs riksdagsmotion om en statlig utredning om dödshjälp, som strax följdes av ett förslag från en arbetsgrupp inom SMER – Statens medicinsk-etiska råd – att tillåta förskrivning av läkemedel i avsikt att avkorta en patients liv på dennes klart uttalade önskan och dessutom att tillåta en liberalare användning av palliativ seder. Arbetsgruppen består av vår respekterade medlem Barbro Westerholm, sjukhusprästen Daniel Brattgård och professorn i medicinsk etik Niels Lynöe. Motståndarna till eutanasi har förvisso mobiliserats med kd i spetsen, katolska kyrkan och företrädare för palliativ medicin – paradoxalt nog de läkare och sköterskor som skall ta hand om oss vid livets slut.

Kontakta Din riksdagsledamot!

Nu vill jag rikta en vädjan och uppmaning till alla medlemmar i RTVD som hittills tyckt att inget hänt: Ring eller skriv till din lokale riksdagsledamot och försök påverka denne att stödja Eva

Flyborgs motion. Ingen borde ju rimligen kunna motsätta sig en opartisk och grundlig utredning i frågan. Ytterst få i vår lagstiftande församling har hittills brytt sig om självbestämmandet vid livets slut, men nu när frågan debatteras kan en personlig påstötning med stor sannolikhet ha betydelse. Så – högt värderade medlem – fatta pennan eller sätt dej framför datorn eller slå telefonnumret så snart du läst färdigt! Riksdagsledamöternas adresser och telefonnummer fås enklast via www.riksdagen.se eller via växeln 08-786 40 00 och adressen är Sveriges riksdag, 100 12 Stockholm.

När man har levt färdigt

Några av artiklarna i detta nummer av Bulletinen tar upp en mycket viktig aspekt av dödshjälp, nämligen frågan om man skall legalisera dödshjälp för de människor som vill avsluta sitt liv, när man känner att man levt färdigt. Man har haft ett rikt och spännande liv, men ålderskrämpor som nedsatt hörsel och syn, värk och problem i rörelseapparaten, tilltagande ensamhet eftersom både partner och vänner har dött gör att man till slut säger, att nu vill jag inte leva längre. De båda fantastiska kvinnor som beskrivs i två av artiklarna argumenterar på ett sätt som jag sympatiserar med i allra högsta grad. Det är lätt att charmas av Gerd Hagman, som jag träffat ett par gånger, men hennes analys är kristallklar. Och Nöelle Châtelet, som jag hörde i Paris, dock utan att förstå så mycket av hennes franska, visade sig vara en karismatisk kvinna som står på barrikaderna för den franska motvarigheten till RTVD.

Livsslutspiller

I Holland, där dödshjälp är legaliserat, är däremot inte ett s k livsslutspiller legaliserat. Den ansedde senatoren Drion fick detta utskrivet, men hans fall gick hela vägen upp genom domstolsväsendet, som fastslog att detta inte var tillåtet. Vår systerförening NVVE i Holland, med sina 104 000 medlem-

mar, har nu en arbetsgrupp igång, som försöker finna en lösning för att legalisera det s.k. Drionpillret. Det skall bli spännande att följa den utvecklingen.

RTVD:s stadgar

I våra stadgar står i § 1 att föreningen som ändamål »vill främja varje människas rätt att på egen begäran få hjälp att dö». I § 2 står det »att... få hjälp att dö, när ett fortsatt liv innebär ett oacceptabelt lidande....«. Jag vill gärna att ni funderar på om vi som förening kan arbeta för att ett s.k. livsslutspiller (eller vad vi nu skall kalla det) skall bli verklighet i en situation som skisserats ovan och inte enbart om man har ett oacceptabelt lidande. Vi i styrelsen har ställt oss positiva till tanken och vad som menas med oacceptabelt lidande kan ju alltid diskuteras. Hör av er med brev eller per telefon och gärna en insändare till Bulletinen eller Hemsidan. Vi kommer också att ta upp frågan på årsmötet.

Med vänliga hälsningar
Gunnar Hagberg

Vill du arbeta för RTVD? Tveka inte - anmäl dig nu

Styrelsearbetet är det viktigaste inom vår förening – där utförs det mesta arbetet. Vi behöver fler som kan hjälpa till.

Det finns många arbetsuppgifter. Har du kunskap inom något specialområde, som kan komma föreningen tillgodo. Kan du skriva? Eller är du en person som vill göra en insats för allas vår rätt till en värdig död. Våra möten hålls i allmänhet i Stockholm, men du kan givetvis bo på annan ort. En stor del av styrelsens arbete sker numera meddelst mail medlemmarna emellan.

Anmäl dig till Valberedningen
Carl-Johan Kleberg
tel 08-668 73 86. kleberg@comhem.se

Man måste inte vara styrelsemedlem för att hjälpa till, man kan även vara lokal kontaktperson. Vi söker personer på alla större orter, som kan hjälpa till att t.ex organisera något i samband med ämnet dödshjälp samt att sprida kunskap om vår förening. – Kontakta någon i styrelsen!